

absolute summa. Patet vero, hanc in Deo non nudam esse *potentiam* sed *actum*, nec minus liquet, eam esse infinitam et omni intellectui finito incomprehensibilem:

PRIMA ET SECUNDA MENTIS OPERATIO COMPETVNT DEO IN GRADV ABSOLVTE SVMMO;
TERTIA VERO BIDEM TRIBVI NEQVIT NISI
EMINENTER.

Prob. Prima mentis operatio in nobis absolvitur, dum attentionem nostram successive dirigimus ad ea, quae in ideis duorum vel plurium individuorum eadem sunt, atque efficitur, ut ea maiorem claritatem habeant. Vnde, quod ad primam intellectus operationem, maior gradus concipi nequit, quam intuitus omnium universalium in omnibus singularibus omni modo possibili inter se combinatis, simultaneus et quam maxime distinctus; hic ergo intellectus Deo competit. Quia vero vi intellectus divini omnia singularia et universalia distincte ac simul repraesentantur cum omnibus relationibus et combinationibus possibilibus, earumque Deus sibi conscius est; unico actu intuetur et distinguit in omnibus universalibus et singularibus ea omnia, quae ipsis insunt, eorumque mutuas omnes relationes. In hoc vero consistit secunda mentis operatio; ea igitur Deo inest in gradu absolute summo. Patet vero, quod Deus per duas illas operationes omnia intuitive cognoscat, nec proinde opus est ipsi ex iudiciis praeviis alia formare iudicia ratiocinando. Deo igitur tertia mentis operatio seu ratiocinatio tribui

non potest *proprie*. Quia tamen Deus veritatum omnium seriem nexumque intuetur, quod quidem ratiocinationi aequivalet, tertia mentis operatio *eminenter* Deo tribui potest.

DEO COMPETIT SCIENTIA IN GRADV ABSOLVTE SVMMO PER *EMINENTIAM*.

VI. Prob. Et quidem animae nostrae inest scientia, qua per demonstrationem, ideoque per tertiam mentis operationem cognoscimus veritatem aliquam, seu praedicatum propositionis convenire vel non convenire subiecto. Vnde scientia est perfectio, quae animae nostrae inest. Porro omnis perfectio Deo tribuenda est in gradu absolute summo. Deo igitur competit scientia in gradu absolute summo. Quia vero tertia mentis operatio Deo inest tantum per eminentiam, scientia quoque Deo inest per eminentiam. Hinc scientia Dei est omnium singularium et universalium, atque ad omnes veritates earumque nexum omnem extenditur: ideoque Deus est omniscius.

Similiter ostenditur, Deum nosse, quid sub data conditione futurum esset vel non futurum. Experimur enim, nos multa cognoscere, quae sub posita conditione futura vel non futura essent. Conditionatam hanc cognitionem esse perfectionem aliquam in anima nostra existentem, nemo non admittit. Quamobrem Deo tribuenda est in summo gradu, ideoque omnis sub conditione data futuri vel non futuri cognitio tribuenda est Deo eaque per modum actus; et quia divina cognitio omnem incertitudinem excludit, conditionata illa Dei cognitio certa est.

Quamvis una sit in Deo simplicissimaque scientia, ut ex dictis patet, attamen humanus intellectus duplicem cum *fundamento* scientiam in Deo distinguit; ob variam scilicet considerationem obiectorum, ad quae sese extendit divina scientia. Scientia Dei dividitur in scientiam *simplicis intelligentiae*, et scientiam *visionis*. Prima vocatur; *qua Deus res tantummodo cognoscit, ut possibles tum intrinsecus tum extrinsecus*. Scientia visionis est: *qua Deus ab aeterno cognoscit, quae in tempore futura sunt*; eademque scientia cognoscit, quae praesentia sunt, et quae praeterita. *Praescientia* in specie dicitur: *cognitio futurorum seu scientia visionis, qua Deus ab aeterno novit, quae futura sunt*. Ut autem, quae de scientia Dei nobis dicenda supersunt, melius intelligantur, principia quaedam necessaria prius exponemus.

VII. Itaque quoniam Deus est ens perfectissimum ac liberrimum, mundum adspectabilem animasque libere creavit, ipsique competit potentia libera ad actum perducendi ea, quae intrinsecus possible sunt; et quia potentia illa perfectio est, tribui debet Deo in summo gradu ita, ut Deus sit omnipotens seu facere possit omnia possible. Quae enim impossible sunt, contradictionem involvunt, et potentia faciendi, quae contradictionem involvunt, enti perfectissimo inesse non potest. Igitur Deus est ens omnium primum: prima rerum omnium causa: et sublato divino intellectu nihil est intrinsecus possible, sublata vero divina potentia nihil est extrinsecus possible. Patet itaque, intrinsecam rerum possibilitatem a

divino intellectu, et extrinsecam a divina potentia pendere. Denique quia *a posse ad actum non valet consequentia*, et quia Deus est liberrimus in rerum productione, requiritur decretum divinae voluntatis ad rerum existentiam seu *actualitatem* in tempore; ideoque res pendent a libero decreto divinae voluntatis, ut existant in tempore.

Itaque Deus per scientiam simplicis intelligentiae cognoscit omnia intrinsecus possible, quatenus sibi conscius est idearum in intellectu suo existentium, et cognoscit omnia extrinsecus possible, quatenus sibi conscius est suae omnipotentiae. Etenim Deus sui ipsius et eorum, quae in ipso sunt, ideoque et idearum rerum omnium possible, quae in intellectu eius necessario existunt, et omnipotentiae suae sibi conscius est; sed ideo aliquid est intrinsecus possible, quia eius idea datur in intellectu divino, et extrinsecus possible est, quia Deus illud producere potest; ergo Deus cognoscit res omnes, ut intrinsecus possible, quatenus sibi conscius est idearum, quae in intellectu eius sunt, easque ut extrinsecus possible, quia sibi conscius est suae omnipotentiae. E. g. Idea mundi huius adspectabilis in Deo fuit ab aeterno. Quatenus igitur Deus intellectum suum cognoscit, ideoque sibi conscius est huius ideae, ab omni aeternitate novit, mundum hunc esse intrinsecus possiblem. Praeterea Deus ab aeterno non minus sibi conscius est potentiae suae, ac proinde mundum hunc esse extrinsecus possiblem cognovit, quatenus sibi conscius est suae potentiae. Manifeste autem patet, positis ideis in intellectu Dei positaque Dei potentia nondum intel-

ligi, cur hic mundus adspectabilis actu existurus sit aliquando, et cur nunc actu existat: sed ut existurus sit, requiri decretum divinae voluntatis. Hinc per scientiam simplicis intelligentiae nondum intelligitur, quod aliquid sit futurum, multo minus, quod aliquid actu sit vel exstiterit, sed tantummodo quod fieri possit, ut aliquando existat. Vnde ex S. Thoma *1. part. quaest. 25. art. 5. ad 1.* in scholis theologicis tritum est istud: *scientia Dei dirigit, voluntas decernit, omnipotentia exsequitur*, seu omnia possibilis cognoscit Deus per scientiam simplicis intelligentiae, ex eorum numero quaedam efficacissima sua voluntate creare decernit, idque per omnipotentiam suam exsequitur.

DEVS NON SOLVM NOVIT EA OMNIA, QVAE CONTINGVNT IN MUNDO MATERIALI, VERVM ETIAM QVAE IN ANIMABVS ACCIDVNT, IPSA EARVMDEM LIBERA DECRETA, PRAESCITQVE OMNIA.

Prob. Et quidem nos ipsi rationem sufficientem eorum, quae in mundo materiali atque etiam in animabus contingunt et libera earundem decreta nonnumquam satis certo, saepe probabiliter praecognoscimus. Sic astronomus certo praescit eclipsim, et rationem praecognoscit, cur dato tempore futura sit. Si bene nota sint principia, quibus alter homo imbutus est, quid in dato casu iudicaturus sit, praevidemus saltem probabiliter. Et quia voluntas non sese determinat sine motivis, saepe etiam actum volitionis praedicimus. Quoniam ita-

que haec cognitio certa vel probabilis eorum, quae in mundo materiali et in animabus liberis contingunt, est perfectio, quae animae nostrae inest, ea quoque Deo tribuenda est in gradu absolute summo, ac proinde Deus certo praescit omnia, quae contingunt in mundo materiali, quae in animabus contingunt, ipsaque earundem decreta libera.

DECRETVM DEI EST AB AETERNO IMMVTABILE, ET TAMEN LIBERRIMVM.

VIII. Prob. Nam Deo ab aeterno insunt omnia, quae inesse possunt, et in eo nulla datur statuum successio, nulla mutatio, et simul vult, quidquid vult. Et quia est ens a se, perfectissimum, independens; sibimetipsi sufficientissimum est, nulloque ente alio extra se indiget ullo modo, et eius voluntas liberrima est, quod ad ea, quae Deo sunt externa. Quamobrem quum decretum sit actus seu determinatio voluntatis ad aliquid agendum vel non agendum, decretum Dei est ab aeterno immutabile, et tamen liberrimum.

Obiect. Frustra obiiceretur, decretum aeternum atque immutabile esse quoque necessarium ac proinde minime liberum. Nam necessitas decreti divini est tantum *hypothetica* et *consequens*, non *absoluta* et *antecedens*. Quia neque in Deo ipso neque in entibus extra Deum possibilibus aliquid inesse potest, quod Deum necessario determinaverit ad decretum formandum, sed facta tantum hypothese quod Deus aliquid decreverit, tum sequitur, decretum esse aeternum et immu-

tabile, ac proinde necessarium necessitate tantum hypothetica et consequenti, quae libertatem non tollit. Itaque Deus, qui per essentiam suam sibi conscius est et intellectus sui et omnipotentiae et voluntatis liberrimae, prius (*prioritate* scilicet *rationis non temporis*) videt in intellectu suo possibilitatem rei intrinsecam, in sua omnipotentia possibilitatem eius extrinsecam, et in sua voluntate libera non repugnantiam, ut decretum rei producendae ponatur vel non. Tum sese liberrime determinat ad illam rem producendam in tempore, seu ponitur decretum, quod proinde ex natura Dei immutabile est et ab aeterno.

DEVS EORVM, QVAE IN MVNDO FIVNT; NIHIL IN PARTICULARI VVLT SEV DECREVIT ABSOLVTE SPECTATVM, SED IN RELATIONE AD TOTVM.

IX. Prob. Mundus enim ens unum est, et singula in eodem vel simul vel successive existentia sunt eiusdem partes. Quoniam itaque Deus, qui omnia ab aeterno et simul seu unico intellectus actu cognoscit, mundum tamquam ens unum, et singula coëxistentia et successiva tamquam unius totius partes sibi repraesentavit ab aeterno; actualitatem quoque totius mundi et eorum omnium, quae in ipso sunt, simul unico voluntatis actu decrevit, ac proinde nihil decrevit in particulari sine relatione ad totum. Haec propositio probe notanda est, ne circa originem et permissionem mali oriantur difficultates gravissimae. Quaecumque enim moveri solent, non aliunde proveniunt, quam

quod res quaedam particulares referantur ad voluntatem divinam sine relatione ad totum systema a Deo decretum. Quoniam autem homo perspicere nequit omnes rerum in mundo contingentium relationes ad totum systema mundanum, decreta Dei sunt imperscrutabilia. Vnde Apostolus ad Rom. cap. 11. v. 33. ait: *o altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius!*

Haec autem obiter observabimus, accurate distinguenda esse ea, quae sunt supra rationem, ab iis, quae sunt contra rationem. *Supra rationem* esse vel uno nomine *mysterium* dicitur, quod ex principiis rationis demonstrari non potes. At *contra rationem* esse dicitur; quod principiis rationis repugnat. Haec duo pessime confunduntur, nempe esse *supra rationem*, et esse *contra eandem*. Patet autem, in divina revelatione locum esse mysteriis. Quum enim Deus infinite plura intelligere, velle, ac facere possit, quam nos ex principiis rationis nostrae admodum limitatae percipere possimus; inter divinae revelationis characteres mysteria continentur, ideoque absurde et contra rationem ipsam agunt religionis revelatae hostes, dum mysteria revelata in dubium vocant vel impugnant.

RES DECRETAE POSSIBILES FVERE ANTE DECRETVM, SED EAEDEM FVERE ACTV PRAESCITAE POST DECRETVM.

X. Prob. Etenim Deus per scientiam simplicis intelligentiae cognoscit omnia tum intrinsecus

esse extrinsecus possibiliâ. Quoniam vero per decretum res demum evadunt futurae, liquet, Ille decretas post decretum actu praescitas fuisse. Illud autem decretum Dei licet immutabile, et praescientia eius licet infallibilis, nec contingentiam nec libertatem tollunt. Nam quum Deus rem quamdam decernit, eam ex statu possibilitatis ad actualitatem vult perducere; sed quum possibilitas rerum non pendeat a voluntate Dei, res ante decretum iam intelligitur possibilis. Et quidem intrinsecus, quatenus idea eius in intellectu divino continetur, extrinsecus vero, quatenus Deus eam facere potest. Talem igitur eam decernit, qualem possibilem esse intrinsecus ac extrinsecus novit, hoc est, qualem a se fieri posse, intelligit, antequam eam ad actum perducere velit. Quoniam itaque decretum rei intrinsecus atque extrinsecus possibilis nihil addit, nisi certitudinem existendi, ideoque eandem relinquit, qualis spectatur ante ipsum; evidens est, id, quod ante decretum divinum spectatur, ut contingens, idem etiam non aliter quam contingens spectari posse post decretum; et quod ante decretum intelligitur esse liberum, id etiam liberum intelligi post decretum. Igitur decretum Dei licet immutabile nec contingentiam nec libertatem tollit. Similiter praescientia Dei, qui errare non potest, in re decreta nihil mutat, sed per eam Deus tantummodo actu novit res decretas. Quare quum decretum nec contingentiam nec libertatem tollat, praescientia quoque nec contingentiam nec libertatem tollit.

Obiect. Neque obici potest, posito decreto immutabili positaque infallibili praescientia, ne-

cesse esse, ut quod decretum ac praescitum est, eveniat. Nam id tantum necesse est necessitate hypothetica, non vero necessitate absoluta. Et ratio est, quia dum ponitur decretum aut praescientia rei futurae, ponitur etiam, eandem futuram esse. Unde hypothesim decreti aut praescientiae necessario consequitur, rem decretam aut praescitam esse futuram. At illa necessitas non est absoluta, quia decretum atque praescientia rem natura sua contingentem aut liberam relinquunt in sua contingentia et libertate. Atque immutabilitas decreti ac infallibilitas praescientiae non ex rei futurae necessitate ac immutabilitate sed ex natura voluntatis ac intellectus Dei nascuntur. Si quis vero dicat, supponi posse rem contingentem, aut libere futuram non esse futuram, quod repugnat immutabilitati decreti et praescientiae divinae infallibilitati; respondendum est, id posse supponi extra hypothesim decreti ac praescientiae divinae seu in *sensu diviso*, non autem in hypothesi facta decreti ac praescientiae seu in *sensu composito*. Dum enim res supponitur a Deo decreta atque praescita, supponitur etiam, eam esse futuram, et ideo dum in hypothesi decreti ac praescientiae Dei supponitur, rem decretam ac praescitam non esse futuram; duo simul contradictoria ponuntur, videlicet rem esse futuram et tamen non esse futuram. Hactenus in decretis divinis multipliciter diversumque ordinem consideravimus. At cavendum est, ne de Deo ex nobis ipsis iudicemus, ipsique tribuamus, quod in nostro dumtaxat intellectu existit. Et quidem Deus omnia ab aeterno et simul atque unico intellectus actu cognoscit: omnia simul uni-

co voluntatis actu decrevit. At quemadmodum ex infinito intellectu divino colligitur, unicum esse Dei decretum et sine ulla temporum successione; ita etiam ex nostro finito intellectu humano colligitur, in decretis divinis multipliciter diversumque ordinem spectari posse, ratione scilicet obiecti et ad faciliorem decreti divini representationem.

IN SVIS DECRETIS DEVS EST INFINITE SAPIENS.

XI. Prob. Sapientiae nomine intelligimus scientiam actionibus liberis fines naturae suae convenientes praescribendi, et media ad eos conducenda eligendi, atque fines particulares sibi invicem et ad totum subordinandi. In sapientia igitur tria spectanda sunt, nimirum I. Finis determinatio. II. Mediorum electio. III. Finium particularium subordinatio. Ex hoc triplici fonte aestimandi sunt sapientiae gradus ita, ut quis eo sapientior sit, quo rarius ab his regulis aberrat. At Deo competit sapientia in gradu absolute summo seu perfectissimo. Etenim mens humana capax est sapientiae, licet admodum limitatae tum quod ad finis determinationem, tum quod ad mediorum electionem, tum quod ad finium particularium subordinatorem. Quare quum perfectiones, quae animae humanae insunt, Deo tribuendae sint in gradu absolute summo, et quidem quae nobis insunt per modum potentiae, Deo convenient per modum actus; sapientia in gradu absolute summo Deo inest. Quia igitur sapientia triplicem scientiam involvit, nempe finis determinationem, mediorum electio-

nem et finium particularium subordinationem; Deus triplicem hanc scientiam habet in gradu absolute summo et perfectissimam. Quare sapientia Dei est illimitata, infinita, et cum ea comparari non potest sapientia entis finiti.

Itaque Deus nihil vult, nihilque facit absque fine. Finis, quem Deus intendit, Deum ipsum maxime decet, nihilque facit frustra. Etenim Deus sapientissimus est, sed *sapientis est agere propter finem, nec velle quidquam absque fine*, ex definitione sapientiae, ergo Deus nihil vult, nihilque tacit absque fine. Ex eadem definitione patet, finem, quem Deus sibi constituit, talem esse debere, ut Deum maxime deceat. Tandem liquet, Deum nihil facere frustra; quum frustra quid facere dicatur, qui vel nullo fine id facit, vel facit, quod fini consequendo non sufficit, aut non conducit.

Igitur Deus malum non vult, nec illud tamquam finem intendere potest. Deo enim competit voluntas optima seu in gradu absolute summo et absque ulla imperfectione; sed voluntatis imperfectio est, si in malum ferri possit; Deus igitur malum non vult, ac proinde illud tamquam finem intendere nequit. Absurde igitur et superbe ea, quae in mundo contingunt, existimant profani atque impii homines, cum sapientia ceterisque divinis attributis conciliari non posse, eo quod ipsi non videant, qua ratione concilientur. Etenim quum scientia ac sapientia humana sint limitatae; evidens est, fieri non posse, ut homo sciat in singulari fines omnes, quos sibi Deus constituit, omnia media, quae ad fines illos conducunt, et totam fi-

nium particularium subordinationem. Homini imperscrutabilis est sapientia divina, atque heic rursus, et saepe saepius exclamandum est cum Apostolo: *o altitudo sapientiae.*

XII. Bonum *in se* aliquid dicitur, quatenus eam in se habet perfectionem absque relatione ad aliud. Quare bonum *relate* ad aliud vocatur, quod ad perfectionem alterius aliquid confert. Malum *in se* aliquid appellatur, quatenus imperfectio quaedam ipsi inhaeret. Et malum *relate* ad aliud dicitur; quod ad perfectionem alterius aliquid confert. Malum *metaphysicum* dicitur, quod ex natura sua rem imperfectiorem reddere censetur. Ita in intellectus nostri limitatio habetur pro malo metaphysico, quia intellectus noster longe foret perfectior, si ea limitatione careret. Malum *physicum* vocatur, quod statum mundi, quod ad effectus naturales, imperfectiorem reddere censetur. E. g. tempestas, qua damnum inferitur frugibus et aedibus, dicitur malum physicum, propterea quod status mundi, quod ad effectus naturales, censetur imperfectior, quam si nullum unquam frugibus aut aedibus damnum a tempestate esset metuendum. Malum denique *morale* nuncupatur, quod inhaeret actionibus liberis hominum, ob quod eadem dicuntur *vitiosae.*

DEVS EST SVMME BONVS SEV OPTIMVS IN SE,
BIVSQVE BONITAS ESSENTIALIS EST IMMENSA.

XIII. Prob. Ens enim bonum in se est, quatenus ipsi inest perfectio, ideoque ens in se optimum seu summe bonum erit, cui inest omnis per-

fectio in gradu absolute summo, seu quod absolute perfectissimum est; sed Deus est ens absolute perfectissimum; ergo Deus in se summe bonus est. Atque haec est bonitas Dei *essentialis* et *absoluta*, non confundenda cum bonitate *relativa.*

DEVS MVNDVM IN TEMPORE CREARE DECRE-
VIT AB AETERNO, EVMQVE PROPTER SE IP-
SVVM PRODVXIT, SEV MANIFESTATIONEM SV-
E IPSIVS ET PERFECTIONIS SVAE INFINITAE
CONSTITVIT DEVS FINEM VLTIMVM TOTIVS
VNIVERSI.

Prob. Quum enim Deus sit sapientissimus, ac proinde finem optimum in suis actionibus liberis sibi praescribat, ipse vero sit in se optimum et sibimetipsi sufficientissimus; non potuit decernere mundi creationem, ipsumque creare nisi propter semetipsum tamquam finem ultimum rerum omnium. Quia autem nihil extra Deum, quod ad ipsius perfectionem conferre aliquid valeat, entia enim a Deo creata possunt esse dumtaxat signum perfectionis sui creatoris; nullus concipi potest modus, quo Deus propter se ipsum quidquam facere possit, quam manifestando suam perfectionem per hoc, quod facit; ergo Deus manifestationem perfectionis suae infinitae constituit finem ultimum totius universi. Hinc Proverb. cap. 16. v. 4. legitur: *universa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.* Scilicet homines fecit, quos noverat mala moralia perverso libertatis suae usu perpetraturos, idque permittere decrevit, et mala physica ic-
Tom. II. M

circo eisdem decrevit immittere, ut hoc ipso manifestaret perfectionem suam. Hinc etiam secundum Apostol. *cap. 1. v. 20. Deus se manifestavit* hominibus per creationem huius universi, quatenus *per ea, quae facta sunt, invisibilia Dei, veluti sempiterna eius virtus et divinitas* intelliguntur. Vnde intelligitur, Deum voluisse ab aeterno, ut homines per ea, quae fecit, attributa ipsius cognoscant. Complexio autem attributorum divinorum, quatenus a creatura rationali agnoscitur, dicitur *gloria Dei*. Vnde gloriam suam manifestare dicitur Deus, quatenus perfectionem suam absolute summam aut attributa sua hominibus revelat.

XIV. Quum perfectio sit consensus in *varietate* [*ex demonstratis in ontologia*], seu plurimum a se invicem differentium *tendentia* ad unum aliquod obtinendum; omnia quae sunt et fiunt in universo, diriguntur ad finem ultimum, nempe ad manifestationem gloriae Dei, ac proinde patet, mundum eam habere perfectionem, quae in gloriae Dei manifestatione consistit, secundum illud *Genes. cap. 1. v. 31. vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona*. Quia vero perfectio partis aestimari nequit, nisi in relatione ad totum; perfectio eorum, quae sunt et fiunt in mundo aestimanda non est nisi in relatione ad totum universum et ad finem ultimum ipsius seu manifestationem gloriae Dei, ideoque in relatione ad omnia attributa divina. Hinc S. Thomas *1. part. quaest. 47. art. 20. ad primum: optimi agentis est, inquit, producere totum effectum suum optimum, non tamen quod quamlibet par-*

tem totius faciat optimam simpliciter, sed optimam secundum proportionem ad totum. Tolleretur enim bonitas animalis, si quaelibet pars eius haberet oculi dignitatem. Sic igitur et Deus totum universum constituit optimum secundum modum creaturae, non autem singulas creaturas, sed unam alia meliorem, et ideo de singulis creaturis dicitur Genes. cap. 1. v. 4. vidit Deus lucem, quod esset bona, et similiter de singulis; sed de omnibus simul dicitur vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona. Haec Sanctus Doctor. Et quaest. 48. art. 6. ad septimum: facit, quod melius est in toto, sed non quod melius est in unaquaque parte nisi per ordinem ad totum; ipsum autem totum, quod est universitas creaturarum, melius et perfectius est, si in eo sint quaedam, quae a bono deficere possunt, quae interdum deficiunt, Deo hoc non impediente; tum quia providentiae non est naturam destruere sed salvare. Ipsa autem natura rerum hoc habet, ut quae deficere possunt, quandoque deficiant, tum quia, ut dicit Augustinus in enchiridio: Deus est adeo potens, quod etiam bona potest facere de malis: unde multa bona tollerentur, si Deus nullum malum permetteret.

Ex his autem, quae hactenus explicavimus, nemo colligat, mundum hunc ita a Deo optimum creatum fuisse, ut Deus nullum alium meliorem creare potuerit; ita ut *optimismus*, quem vocant, fuerit ratio creationis mundi huius et non alterius. Hanc opinionem omnino reicimus. Laudata Sancti Thomae testimonia ita intelligi debent, ut

Deus mundum optimum creaverit secundum *modum* non secundum *substantiam*. Etenim quum Deus sit sapientissimus, quaecumque facit, optime facit. At opinio de mundi optimismo, quam acriter tuentur leibnitiani, divinam tolleret libertatem rerumque omnium contingentiam. ; Qui enim potuisset id non existere, quod habebat existentiae suae rationem, quam quidem rationem naturae auctor non potuit non videre, nec potuit non sequi? Contraria ratione existere non potuit, quod eandem non habuit existendi rationem. Praeterea repugnat omnino *optimismus* leibnitianus, quum nulla possit esse perfectio maxima, nulla minima, sed quavis finita perfectione utcumque magna vel parva possit esse alia perfectio maior vel minor. Quidquid enim existit, in se finitum est ac determinatum, unico infinito et perfectissimo conditore excepto, ita ut alia finita perfectiora existere possint *in infinitum*. Igitur non officit omnipotentiae aut bonitati infinitae, quod optimum non seligat, ubi nullum est optimum, nullum perfectissimum praeter Deum ipsum. Porro solum divinae libertatis exercitium infinites perfectius est quavis perfectione creata, quae proinde nullam potest divinae libertati imponere creandi necessitatem.

XV. Malum metaphysicum est absentia perfectionis alienae non propriae, et ideo malum potius apparet, quam est. Per se autem ante decretum rebus decretis inhaeret, nec ab illis per decretum separari potest, estque absolute necessarium, et mundus sine eo esse non potest. Nam malum metaphysicum consistit in *limitationibus*

determinationum essentialium. Quamobrem quum ens limitatum habere nequeat nisi determinationes essentielles limitatas, et per easdem in *esse* huius entis constituatur; capax non est, nec fieri potest maioris perfectionis, quam illius, quae vi illarum limitationum locum habet. In essentia enim continetur ratio sufficiens, cur cetera vel actu insint vel inesse possint. Maior igitur perfectio est alterius entis, ideoque aliena. Iam quum aliquid in se malum sit; quatenus imperfectio quaedam ipsi inhaeret, ideoque perfectio quaedam de eo negatur, limitationes essentielles tantummodo remouent perfectionem alienam, non propriam entis, cuius sunt limitationes essentielles. Consequenter malum metaphysicum non est absentia perfectionis propriae, et iccirco tantummodo minus quoddam bonum est, si relative ad maiora spectetur. Quia vero essentiae rerum sunt absolute necessariae et immutabiles, limites vero determinationum essentialium ad essentiam entis pertinent; in ideis diuinis essentialium insunt ante decretum, et per decretum a rebus decretis separari nequeunt. Malum igitur metaphysicum per se ante decretum rebus decretis inest, nec ab illis per decretum separari potest. Et quia absoluta est necessitas, quae ex essentia entis oritur, malum metaphysicum est absolute necessarium. Denique quum mundus sit series entium finitorum; essentielles determinationes singulorum entium, ex quibus mundus constat. suas necessario habent limitationes, sine quibus repugnat, entia illa esse. Quare absolute impossibile est, ut mundus sine malo metaphysico existat. Haec omnia exemplo manifesta fiunt. Limita-

tiones facultatis *cognoscitivae* in anima humana sunt malum metaphysicum. Sunt autem adeo necessariae, ut, iis ablatis, non amplius maneat anima humana. Igitur facultas cognoscendi in homine non ideo est limitata, quia decrevit Deus has animae humanae limitationes, sed quia producere decrevit hominem, qui absque limitationibus produci non poterat. Philosophi, qui ideas rerum arbitrias fingunt in intellectu divino, et limitationes determinationum essentialium ideis rerum per decretum inferunt; in doctrina mali inextricabilibus sese implicant difficultatibus, quas superant, qui essentias rerum aeternas, necessarias et immutabiles philosophicis ac theologicis ad Cartesii usque tempora unanimi consensu probatas, agnoscunt, et iccirco praesentem propositionem et sequentes tamquam probe notandas inculcamus,

MALA PHYSICA EX DETERMINATIONVM INTRINSECARVM LIMITATIONIBVS ORIVNTVR PERINDE, AC CETERA, QVAE MALA NON SVNT, ET DEVS PER SCIENTIAM SIMPLICIS INTELLIGENTIAE EA INTVETVR IN IDEA MVNDI POSSIBILIS ANTE DECRETVM.

XVI. Prob. Et quidem Deus per scientiam simplicis intelligentiae antecedenter ad decretum omnes essentias naturasque possibles intuetur, ac proinde in idea mundi possibili intuetur quoque omnes corporum essentias atque naturas, eorum mutuam connexionem, ideoque omnes mutationes naturales omniaque mala physica inde oriunda. Exemplo res manifesta est, si ventus vehemens

arbores prosternit, et tecta aedium disiciit, aut grandio damnum infert segeti; ii effectus naturales per essentiam et naturam causarum naturalium, atque per regulas motus, quibus naturae impositus est ordo, explicantur eodem modo, quo effectus alius quilibet naturalis, et Deus ante decretum hos effectus in idea mundi possibili intuetur.

MALVM MORALE POSSIBILE EST OB INTELLECTVS HVMANI LIMITATIONEM, ET LIBERTATIS ABVSVS LIBERAS HOMINVM ACTIONES CORRVPIT, ILLVDQVE ANTECEDENTER AD DECRETVM INTVETVR DEVS IN IDEA HOMINVM, SEV IN IDEA MVNDI HVIVS POSSIBILIS, QVATENVS HOMINES COMPLECTITVR.

XVII. Prob. Etenim in idea totius universi possibilis, quae est in intellectu divino antecedenter ad decretum, continentur etiam ideae singulorum hominum et animarum, quotquot existere possunt, quod ad essentiam, attributa et omnes modificationes, ideoque et quod ad omnes appetitiones et aversiones, volitiones ac nolitiones. Quoniam itaque malum morale liberas hominum actiones libertatis abusu vitiat; omne malum morale, quod in mundo datur, Deus intuetur ante decretum in idea mundi huius possibilis. Observandum autem est, mala physica et moralia in hac rerum serie locum habere, sed diverso plane modo, quo malum metaphysicum. Etenim quum quaelibet creatura finita esse debeat atque limitata; evidens est, malum metaphysicum absolute necessarium esse. At malum physicum quum sit effe-

ctus naturalis, qui in hac rerum serie ex causis suis oritur, non absoluta sed hypothetica tantum necessitate in hoc mundo locum habet. Idem dicendum de malo morali, quod liberis et contingentibus hominum actionibus inhaeret perverso libertatis usu.

NEQVE MALA PHYSICA ET MORALIA OBSTANT, QVOMINVS MVNDVS BONVS SIT, ET FINI VLTIMO, QVEM SAPIENTIA DEI REBVS OMNIBVS PRAESCRIPTIS, OMNINO CONVENIAT.

XVIII. Prob. Ea enim, quae mala nobis videntur, a sapientissima causa permitti poterant, quum exinde plurima bonorum genera oriuntur. Nam ut observat Sanctus Augustinus *in enchirid. cap. 11. Neque enim Deus omnipotens ullo modo sineret, mali esse aliquid in operibus suis; nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret etiam de malo.* Et quidem quum Deus per mundi creationem manifestare voluerit gloriam suam ideoque et suam summam bonitatem; dubitandum non est; quin unicuique creaturae tantumdem boni conferat, quantum ad consequendos fines liberrimo arbitrio sibi praefixos permittit divina illius sapientia bonitasque infinita. Hinc quocumque te veritas in hoc universo, totum plenum est bonitatis divinae, quae est fons et causa omnis bonitatis tum essentialis tum accidentalis ceterorum entium.

Observandum tandem est, in eo peccare homines, quod quod bonitatem divinam suspectam habent; quod de ea iudicent non in relatione ad to-

tum universum et ad omnia Dei attributa, sed ad partem aliquam mundi dumtaxat. Saepissime fallimur, quum singula ad nos ipsos referimus, ideoque res et effectus illos aut utiles aut bonos vocamus, qui nobis ipsis placere, prodesse, probarique solent. Eos vero vicissim noxios atque inutiles esse censemus, ex quibus nulla nobis utilitas aut iucunditas oriatur. Totam hanc de malo physico et morali doctrinam illustrat parabola de zizaniis *Matth. cap. 13. v. 24.* In ista parabola *ager mundum* denotat, *bonum semen filios regni*, hoc est, homines a Deo electos, *zizania* significant homines improbos, atque inde apparet, Christum in ista parabola docere, unde sit malum, et cur eidem locus relinquatur in hoc mundo. Et quidem Christus rationem redditurus, cur malum morale ex hac rerum serie a Deo non tollatur, in hac parabola narrat, patremfamilias noluisse, a servis colligi zizania, ne simul triticum cum eis eradicetur. Nempe Deus malum morale ex hac rerum serie non tollit, ne cum malo simul tollatur bonum. Paterfamilias semen bonum commisit terrae, non vero semen zizaniorum, quod commisisse legitur *inimicus*. Quamobrem dici nequit, Deum voluisse absolute, ut zizania crescerent, prohibuit tamen, ne servi eadem eradicarent. Quare nec dici potest, Deum absolute voluisse, zizania non crescere; quumque servis praeceperit, ut zizania iuxta triticum crescere sinerent; impedire noluit, quominus zizania crescerent. Ergo paterfamilias zizania crescere permisit, et quidem sapienter; ne scilicet triticum eradicaretur cum zizaniis, et spes messis excideret. Quia ergo paterfamilias *Deum,*

tritium *homines probos*, zizania *improbos* repraesentant; Deus, Christo Domino docente, malum in hac rerum serie existere, sapienter permittit. Permittere autem ideo decrevit, quia ex permissione mali bonum oritur. Haec parabola doctrinam de origine et permissione mali mirifice confirmat. Mos enim fuit Christo Domino ardua dogmata ad imagines revocare, quarum ope adumbrari possent. Quomodo autem Deus per bonitatem suam summam mala dirigat ad bona, luculentissime patet ex historia Iosephi a fratribus suis venditi (Genes. cap. 37.) et maxime ex morte Christi domini, cuius Ioseph erat figura.

CAPVT II.

De Deo in ordine ad creaturas.

ARTICVLVS I.

De Deo creatore et conservatore.

I.

Vt vera creationis notio habeatur, advertendum est, quod *producere* generatim sit *facere aliquid de novo, sive aliquid, quod non erat*. Aliquid autem fit de novo, vel ex aliqua praeexistente materia, ut quum sculptor facit statuam ex marmore; vel aliquid fit de novo ex nulla praeexistente materia, ut quum dicimus, Deum fecisse ex nihilo omnia. Quod producitur de novo ex praeexistente materia, illud proprie dicitur *educi*, et eius productio vocatur *eductio*. Quod producitur

de novo ex nulla praeexistente materia, proprie dicitur *creari*, et eius productio *creatio* appellatur. Igitur creatio definiri potest productio ex nihilo tum *sui* tum *subiecti*. Eductio vero dicitur productio ex nihilo *sui* sed ex aliquo *subiecti*.

II. Ex his notionibus liquet, substantias creari, modus substantiarum educi. Nempe quum substantia quaelibet sit ens in se ipso existens, non potest produci ex ullo ente; quum vero modus omnis in se non existat, sed in subiecto, cuius est modus, cuilibet modo convenit produci ex subiecto, quod *modificat*. Ita rotunditas respectu massae cereae. Creatio exigit causam intelligentem et volentem. Nam necessum est, ut causa quae aliquid producit per creationem, habeat ideam *exemplarem* rei creandae, et velit, illius ideae obiectum existere. Causa igitur *creatrix* intelligitur ea, cuius voluntatis actus necessario infert volitam existentiam rei creandae ita, ut inter illum actum voluntatis causae creatricis et existentiam rei creandae sit connexio essentialis. Si enim voluntas posset frustrari absolute effectu voluto, iam non conciperetur influere *physice* in suum effectum, dando illi existentiam, nec proinde intelligeretur vera causa illius effectus.

CREATVM ESSE A DEO MVNDVM, CREATAS AB IP SO VARIAS SVBSTANTIARVM SPECIES, COELVM ET TERRAM, SPIRITVS ET CORPORA, NON FIDES MODO, SED IPSA RATIO DOCET.

III. Prob. Esse enim debet fons atque ultima ratio, seu prima et immutabilis rerum omnium